

MENSÁROS ZOLTÁN: BÖJTI SZÉL

A *Böjti szél* Mensáros Zoltán első kisregénye. Saját vallomása szerint az élmények, emlékmozzaikok lassú lerakódásából, az érlelés öntörvényű folyamatában született.

A kisregény a második világháború ideji Magyarországon játszódik, de a *Böjti szél*-ben a háború nem mint „hálás téma” van jelen. Ami Mensáros számára itt fontos, az a háború következtében előállt helyzetváltozás, az emberi kapcsolatok, magatartásformák minőségi átcsoportosulása; azoknak a láthatatlan szálaknak az érzékeltetése, melyek a háború hatósugarában emberileg, erkölcsileg hibás reakciókat váltanak ki, s oly sok tragédiához vezetnek.

Arról szól ez a kisregény, hogy Tahy Gáspár hadnagy, aki egy kisvárosban teljesít hadiszolgálatot, a könyv végén kimondja ezt a mondatot: „Nem akarok katona lenni.” De mi történik odáig, hogy kimondja? Látszólag semmi különös. A tisztek láthatóan jól érzik magukat a nyugalmas kisvárosban; élcelődnek, gyakorlatokat tartanak, kellemes teadélutánokat töltenek az özvegy Pozsgaynénál, udvarolgatnak a lányának, Zsuzsinak — udvarolgat neki Tahy Gáspár is, meg Kömlödi zászlós is, de hát hiába kedves fiú a zászlós, ha sohasem fogják előléptetni, és főleg, ha Barlay ezredesnek is tetszik a Zsuzsi... Kikapcsolódásképpen nyúl vadászatok is tartanak, Kömlödi zászlósnak meg éppen különös hobbyja van: fonográfjal járja a környéket, és népzeneét gyűjt. Apróbb kellemetlenségek is akadnak azért perze: a fiatal Balogh fiú öncsonkítást végez, amikor megkapja a behívóját, és Kömlödi zászlós öngyilkos lesz... Valahogy így: szürkén, alig észrevehető, látszólag a mindennapos történések módján folyik a regény cselekménye.

Mensáros Zoltán a leíró próza mérték-tartó, kicsit már-már hűvösen szemlélő-elbeszélő stílusában rajzolja az eseményeket. Alakjainak belső életével alig törődik, egyéniségüket, jellemüket az alapgesztusok finom mívű rajzával teszi láthatóvá. Ebben a visszafogott előadásmódban a történet lassan folydogál, s minden egyes történésnek — az ábrázolás tanúsága szerint — egyforma súlya van. És egyforma súlyuk van az emlék-

képeknek is, melyek Tahy Gáspár képzeletében olykor-olykor csendes játékba kezdenek; az asszociációk érett, kimunkált kezelése, arányaik és funkciójuk megválasztása, elrendezése egyébként, érzésünk szerint, Mensáros legfőbb írói erénye. A jelen története és a múlt magyarzó, aláfestő emlékképeinek harmonikus egysége segíti az író, hogy Tahy Gáspár alakjában teljes, több oldalról megvilágított egyéniséget adjon, s csak így lehet hiteles ennek az egyéniségnek a végső kiteljesedése is: eddigi életformájának, magatartásának a nyílt, belső emberi parancsra történő megtagadása.

Mensáros a *Böjti szél*-ben leleplezni akart, típusokat akart bemutatni, melyek magatartásbeli viszonyulása, az adott rendkívüli szituációhoz, egyben a kor levegőjét, atmoszféráját is érzékeltetik az olvasóval. S csakugyan: a regény elolvasása után ez marad meg bennünk a legtovább, a legerősebben. A kor levegője, atmoszférája. S mindenképpen Mensáros tehetségére vall, hogy ezt a hatást az írói művészet nehezebben járható útján valószínűsítette meg: a gondosan megválasztott és felépített szituációrajzzal, a művészi eszköz mértéktartó, atmoszféra-teremtésre koncentrált felhasználásával, az egyes fejezetek jó arányérzékre, funkciólátásra valló megszerkesztésével.

Mégis, befejezésül hadd tegyünk egy jószándékú észrevételt: a kívülről ábrázoló, leíró próza, az atmoszférikus hatásra koncentrált asszociatív szerkesztési mód igen gyakran a saját büvőrébe szédül; az ábrázolás technikája fölébe kerül, elmosza, kilúgozza azt, amit szolgálnia kellene — a művészi mondanivalót. Hamarjában Dino Buzzati példája jut eszünkbe: hogy a *Tatárpuszta* után írott műveiben ennek a remekműnek többnyire csak az ábrázoló technikáját ismétli — némely esetben az abszurditás szélsőségéig fokozza —, de mondanivalójának súlyával, művészi hitelével azóta is adósunk maradt.

Szükségesnek tartottuk elmondani mindezt: Mensáros Zoltán első kisregényének szemléletes, rokonszenves művészi erényei köteleztek erre. (*Szépirodalmi Könyvtadó 1968.*)

MAJOROS JÓZSEF

